OVER DE BETEKENIS VAN DEN NAAM SĚMAR

DOOR

DR. H. H. JUYNBOLL.

Tot de meest bekende typen uit het Javaansche tooneel kan zeker wel SĚmar gerekend worden. Hij is niet alleen een eenvoudige nar of bediende, doch hij beschermt ook zijnen meester, die tot het geslacht der Pāṇḍawa's of hunne voorouders of nakomelingen behoort. Hij geeft steeds verstandigen raad en toont meer te weten van de plannen der goden en menschen dan zijn meester, die hem steeds raadpleegt in moeilijke omstandigheden: Volgens Hazeu¹ is hij «een der echt-Javaansche voorouders, wier schimmen in het oude religieuze schimmenspel werden vertoond en een geliefde figuur uit de echt-Javaansche (of Mal-Polyn.) mythologie.» In de *Manik Maya* (I, 7) is hij een incarnatie van Sang hyang Maya, den zoon van Sang hyang Tunggal, den Oppergod. Verder zegt Hazeu, na ook eenige namen van clowns in de Balische wayang genoemd te hebben: «Hun namen schijnen alle zeer oud, evenals de naam SĚmar, omtrent welks beteekenis ik geen gissing durf wagen.»

Indertijd heb ik in eene bespreking van eene hoogst belangrijke studie van pater Schmidt in het *Archiv für Religionsgeschichte*² de veronderstelling geopperd, dat de naam SĚmar zou beteekenen: «de stralende», afgeleid van den stam *sar*, die o.a. deze beteekenis heeft. Als deze vooronderstelling juist was, zou SĚmar dus oorspronkelijk een lichtgod geweest zijn. Deze verklaring is echter weinig bevredigend, omdat SĚmar, voor zoover mij althans bekend is, nooit in deze functie optreedt.

Veel dichter bij de waarheid komen Mr. L. Serrurier in het

¹ Bijdrage tot de kennis van het Javaansche tooneel (1897), pag. 112,

² Band XVI (1913), pag. 216 (referaat over Schmidt's *Grundlinien einer Vergleichung der Religionen und Mythologien der austronesischen Völker* (Wien 1910).

hoofdstuk «phallisme in de wajang» van zijne bekende monographie over de Wajang poerwâ¹, doch vooral Prof. K. Th. Preuss in zijne zeer lezenswaardige verhandeling «Phallische Fruchtbarheits-Dämonen als Träger des altmexikanischen Dramas»². Deze beide schrijvers vergelijken Sēmar met den held van het Turksche schimmenspel Karagös, die zooals dr. von Luschan³ dit uitdrukt «fast immer von Haus aus mit Priapismus behaftet auf der Bühne erscheint». Als men de afbeeldingen, die Serrurier daar van de panah ing Sēmar geeft en de beschrijving van de wayang-pop Poting in den Catalogus van 's Rijks Ethnogr. Museum⁴ vergelijkt met de vruchtbaarheids-daemonen van het oud-Mexikaansche drama, komt men tot de gevolgtrekking, dat ook Sēmar oorspronkelijk een lentedaemon moet geweest zijn.

De etymologie van zijn naam duidt ook hierop. Sēmar of sumar is afgeleid van den wortel sār, die als substantief «uitbreiding, verspreiding» en als adjectief «talrijk» beteekent. Van denzelfden wortel is natuurlijk het overbekende Maleische woord bēsar «groot».

Voorbeelden van het gebruik van sār in de Oudjavaansche literatuur zijn o. a.: Bhāratayuddha, XII, 15, waar van Bhīṣma's pijlen gezegd wordt: çarawara nira sār sōk lumrā ring tawang avilēt: «zijne voortreffelijke pijlen waren talrijk en verspreidden zich in menigte in het luchtruim, al draaiende».

Ook de afgeleide vorm sumār beteekent meestal «zich verspreiden» en wordt dikwijls van geuren of van lichtstralen gebruikt, b. v. Rāmāyaṇa, VIII, 27 wordt van de dewadāru gezegd: rūmnya sumrak umareng irung sumār: «zijn geur drong door tot den neus, zich verspreidende.» In het Ādiparwa (pag. 43) heet het van het vuur, dat den amṛta omgeeft: yatikāmarub sumirat sumār ing antarāla: «het schitterde en straalde, zich verspreidende in het luchtruim.» In Bhāratayuddha, VI, 7 wordt weder gesproken van gandha sumār: «reuk die zich verspreidt».

Voor al belangrijk echter is eene plaats in den Wṛttasañcaya, vers 35; Kusuma katangga sumār, wordt daar door Prof. Kern vertaald met: «de Katangga-bloesems waren ontloken.»

¹ In de 4^e uitgave pag. 291 vlg. (= pag. 187 vlg. der 8° editie).

² Archiv für Anthropologie, Neue Folge, Band I (1908), pag. 129-188.

³ Internat. Archiv für Ethnographie, II (1889), pag. 8.

⁴ Deel XIII (1918), pag. 133.

In de aantekeningen op 'deze plaats (pag. 97) zegt prof. Kern, dat *sumar* of *sumār* beantwoordt aan skr. *sphuṭa*, *sphuṭita* en naar gelang van omstandigheden te vertalen is met «barsten, ontluiken, aanbreken, in het oog springen.»

Hierin ligt, dunkt ons, eene aanwijzing, dat Sĕmar (oorspronkelijk *Sumār*) de personificatie van de ontluikende of aanbrekende lente was of m.a.w. een vruchtbaarheidsdaemon. Nu wordt het ons ook duidelijk, waarom de *panah ing Sĕmar* met een stierenkop afgebeeld wordt. Immers zoowel de phallos als de stier waren ook bij de Indiërs symbolen van vruchtbaarheid. Men denke slechts aan den *lingga* en den *Nandi*, die in den *Çiwa*-dienst zulk een voorname rol spelen. Ook de naam *Çiwa* is door sommige geleerden, o.a. Benfey (Indien, pag. 179) en Lassen (*Indische Altertumskunde*, I, pag. 923) van den wortel *çu*, *çvi*, die «wachsen, schwellen» beteekent afgeleid. Deze afleiding wordt door andere geleerden (o.a. door L. von Schröder) betwist, doch als zij juist is, zou de overeenkomst met Sĕmar (de ontluikende) treffend zijn. In elk geval kan men als een analogon verwijzen naar de vruchtbaarheidsdemonen, die bij de tooneelvoorstellingen der oude Mexicanen zoo op den voorgrond treden.